

УДК: 346.5

ПОНЯТТЯ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Коваленко Інна Анатоліївна
Доцент, к.ю.н.
Єрмакова Марія Олександрівна
студентка
Київський Національний університет
технологій та дизайну
м. Київ, Україна

Вступ. поняття господарсько-правових засобів державного регулювання економіки за законодавством України. Господарсько-правові засоби державного регулювання можна визначити як засоби впливу держави на сферу підприємництва з метою створення або забезпечення умов діяльності суб'єктів підприємництва відповідно до прийнятої національної економічної політики.

Ключові слова: засоби державного регулювання, господарська діяльність, прямі засоби, непрямі засоби, державне замовлення, ліцензування.

Мета роботи. Метою роботи є дослідити обговорення науковцями поняття господарсько-правових засобів державного регулювання економіки.

Матеріали і методи. Теоретичну і методологічну основу дослідження становлять праці авторів, присвячені аналізу умов, факторів, етапів розвитку господарсько-правових засобів регулювання економіки в Україні.

Методи державного впливу на економіку складаються з певного набору засобів регулювання. Так, метод легалізації господарської діяльності включає такі засоби, як реєстрація суб'єктів господарювання, ліцензування, одержання документів дозвільного характеру, а метод монетарного регулювання – регулювання цін і тарифів, облікову політику, встановлення норм резервування і капіталізації фондів суб'єктів господарювання та інші.

Не існує єдиної точки зору щодо методу державного впливу на економіку. Так, В. С. Щербина розуміє його комплексно, як сукупність методів автономних рішень (узгодження, дозвіл), обов'язкових розпоряджень (наказ, заборона) і рекомендацій [5].

Г. Л. Знаменський же виділяє єдиний метод господарсько-правового регулювання – рівне підпорядкування суб'єктів суспільному господарському порядку [6].

Результати і обговорення. Провідна роль держави та її здатність регулювати деякі економічні процеси залежать від зв'язку економіки і політики, від розроблення економічної політики. Держава є стержнем суспільної системи, вона концентрує владу, санкціонує існування всіх інших недержавних інститутів, формулює принципи та організовує форми суспільного життя, утворюючи основу інституційної ієрархії. Економічна політика держави стала складною ланкою і необхідним елементом ринкової системи. Уряд повинен регулювати здорову конкуренцію, про яку писав А. Сміт [1].

Н. О. Саніахметова зазначає, що регулювання економіки є інструментом, що використовується державою для впливу на господарську діяльність, але це не єдиний інструмент, що використовується з такою метою. Воно ґрунтується на законодавстві, але ця характеристика притаманна не тільки йому, а більшості засобів державного впливу на економіку. Водночас відмінною особливістю законодавства, що становить основу регулювання економіки, є його здебільшого імперативний характер.

Регулювання – це форма державного впливу на економіку, у разі порушення вимог якої, встановлених законодавством, може бути застосована відповідальність. Воно в цілому спрямоване на певне звуження можливостей вибору того чи іншого варіанта поведінки [2]. За визначенням Н. О. Саніахметової, державне регулювання економіки – це заснована на законодавстві одна з форм державного впливу на економіку, яка реалізується за допомогою встановлення державними органами правил, спрямованих на

коригування господарської діяльності фізичних і юридичних осіб, підкріплених можливістю застосування правових санкцій у разі їх порушення [3].

Н. Н. Вознесенська вважає, що мета державного регулювання економіки – забезпечення реалізації та захист публічних інтересів, таких як оборона і безпека держави, захист прав людини і громадянина, захист соціально-незахищених верств населення, охорона навколишнього середовища і, як наслідок, забезпечення гарантії прав людини і громадянина, закріпленої Конституцією України [4].

Регулювання економіки здійснюється шляхом застосування норм, які забезпечуються реалізацією санкцій. Для цього необхідні засоби правового регулювання господарської діяльності та метод державного впливу на економіку. Засоби правового регулювання господарської діяльності є суто теоретичним поняттям, що застосовується для відстоювання галузевої специфіки господарського права.

Господарський кодекс України закріплює основні засоби регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання, зокрема: державне замовлення; ліцензування, патентування і квотування; технічне регулювання; застосування нормативів і лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій.

Перелік засобів регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання не є вичерпним, оскільки зазначені засоби не закріплюють усього різноманіття інструментів впливу на господарську діяльність. Зокрема, у ст. 12 ГК України прямо не називається державна реєстрація суб'єктів господарювання як один із засобів державного регулювання економіки. Разом із тим вона є одним із найбільш юридично значимих засобів регулювання, який безпосередньо впливає на економіку країни, її прозорість. Невипадково у літературі державну реєстрацію відзначають як прямиий засіб державного регулювання. Оскільки ліцензування і патентування законодавець відносить до основних засобів державного регулювання господарської діяльності, то немає

жодних підстав не визнавати державну реєстрацію засобом регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання.

Законодавство України вказує застосування нормативів і лімітів. У літературі також наголошується, що важливими інструментами регулювання господарської діяльності є встановлення норм, нормативів, лімітів, правил, які є обов'язковими для дотримання. Для державного регулювання ринку необхідне централізоване розроблення його основних вартісних параметрів на певний період часу. Ці функції також виконують нормативи.

До основних планованих ринкових нормативів належать ціни і тарифи, ставки податкових платежів, ставки банківського відсотка, централізовані інвестиції і дотації. Перераховані нормативи становлять основний набір інструментів планового регулювання товарногрошових відносин. Усі вони взаємодіють у сукупності. Цілеспрямовано змінюючи їх величину, але не виходячи при цьому за межі об'єктивної міри законів товарного виробництва, держава може створювати сприятливі умови для виробництва і реалізації тих чи інших видів продукції і тим самим регулювати їх обсяги, наближаючи виробництво до вимог державного плану розвитку економіки.

Д.О. Сіверцов серед господарсько-правових засобів здійснення державного регулювання економіки також виділяє: державне прогнозування, розроблення програм економічного розвитку України, управління, контроль та нормативне регулювання [7].

Основними формами державного планування господарської діяльності є Державна програма економічного та соціального розвитку України, Державний бюджет України, а також інші державні програми з питань економічного і соціального розвитку, порядок розроблення, завдання та реалізація яких визначаються нормами законів про державні програми.

Отже, державне регулювання економіки можна визначити як систему типових заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, які здійснюються уповноваженими державними установами і спрямовані на

скерування суб'єктів господарської діяльності в напрямі, необхідному для досягнення потрібного соціально-економічного результату.

Висновок. Отже, під господарсько-правовими засобами державного регулювання варто розуміти засоби впливу держави на сферу підприємництва з метою створення або забезпечення умов їхньої діяльності відповідно до прийнятої національної економічної політики. До господарсько-правових засобів державного регулювання економіки належать, насамперед, правові прями та непрямі засоби.

Особливість прямих засобів державного впливу на сферу господарювання полягає в тому, що їм властиво безпосередніми владними регуляторами примушувати суб'єкта господарювання діяти певним чином у господарському середовищі. Непрямі засоби – це ті регулятори економічного середовища, які стимулюють ефективне господарювання і додають економічної вигоди поведінці, яка є бажаною для суспільства і держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Смит А. Исследования о природе и причинах богатства народов [Електронний ресурс] /А.Смит. – Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Econom/smit/smit_1.pdf
2. Саніахметова Н. О. Підприємницьке право: Суб'єкти підприємництва. Кредитування. Оренда. Лізинг. Зовнішньоекономічна діяльність. Інвестиції. Антимонопольне законодавство. Захист від недобросовісної конкуренції. Реклама: навч. посібник /Н. О. Саніахметова. – Київ : А.С.К., 2001. – 704 с
3. Саніахметова Н. О. Регулювання підприємницької діяльності в Україні (організаційно-правові аспекти): автореф. д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Н. О. Саніахметова; Одеська державна юридична академія. – Одеса, 1998. – 32 с.
4. Вознесенская Н. Н. Предпринимательское (хозяйственное) право / Н. Н. Вознесенская. – М.: Волтерс Клувер, 2006. – 560 с.

5. Щербина В. С. Господарське право: підручник /В. С. Щербина. – 4-те вид., перероб. і допов. – Київ: Юрінком Інтер, 2009. – 640 с

6. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / [кол. авт.: Г.Л. Знаменський, В.В. Хахулін, В.С. Щербина та ін.]; за заг. ред. В. К. Мамутова. – Київ: Юрінком Інтер, 2008. – 688 с.

7. Сіверцов Д. О. Прогнозування і планування як засоби державного регулювання господарської діяльності [Електронний ресурс] / Д. О. Сіверцов. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics.htm